

دانشگاه تربیت معلم تهران
دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی

پایان نامه جهت اخذ درجه دکتری
رشته روانشناسی تربیتی

عنوان:

**بررسی نقش صفات شخصیت ، بهزیستی مدرسه، هویت تحصیلی ، انگیزش تحصیلی و
خود کار - آمدمی تحصیلی در پیش بینی بهزیستی روانشناختی دانش آموزان با
عملکرد تحصیلی بالا و پائین**

استاد راهنما:

دکتر ولی ا... فرزاد

استاد مشاور:

دکتر پروین کدیور

دانشجو:

رضا دستجردی

خردادماه 1390

صور تجلسه دفاع از رساله

جلسه دفاع از رساله رضا دستجردی

☆ دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی ☆

تحت عنوان:

بررسی نقش صفات شخصیت، بهزیستی مدرسه، هویت تحصیلی، انگیزش تحصیلی و خود کار - آمدمی تحصیلی در پیش بینی بهزیستی روانشناختی دانش آموزان با عملکرد تحصیلی بالا و پائین

در ساعت (11:45) روز چهارشنبه مورخ 90/3/11 در محل سالن آمفی تئاتر دانشکده ادبیات (در تهران) با حضور کمیته ای مرکب از استاد راهنما، اساتید مشاور، اساتید داور داخلی و خارجی و مدیر گروه (نماینده شورای تحصیلات تکمیلی) برگزار گردید، کمیته مذکور پس از شنیدن گزارش دانشجو و چگونگی پاسخگویی نامبرده به سئوالات مطرح شده در ارتباط با پایان نامه یاد شده، پایان نامه فوق الذکر را با نمره به عدد 19/5 و نمره به حروف نوزده و پنجاه صدم و با (درجه عالی) مورد تأیید قرار داد.

1- استاد راهنما: دکتر ولی الله فرزاد

2- استاد مشاور: دکتر پروین کدیور

3- استاد داور داخلی: دکتر جعفر حسینی

4- استاد داور میهمان: دکتر علی فتحی آشتیانی

5- استاد داور میهمان: دکتر پرویز آزاد فلاح

6- مدیر گروه و نماینده شورای تحصیلات تکمیلی

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

تقدیم به آنانکه

در عرصه پر تکاپوی دهر

با قلبی اکنده از عشق به هم‌نوع

و با ایمانی راسخ و راستین

در خدمت اعتلای روحی و روانی جامعه انسانی هستند

تشکر و قدردانی:

"به نام آنکه کرامت بی انتها و عزت بخش بی منتهاست"

وقتی به آغازین روزهای تحصیل در این دوره بر می گردم و به مقاطع مختلف آن نظر می افکنم، احساس می کنم که در این راه پرفراز و نشیب، افراد و اساتید مختلفی همراهیم نمودند. بنابراین به پیروی از مولای متقیان حضرت امیر المومنین (ع) که می فرمایند:

من علمنی حرفا فقد صیرنی عبدا

بخاطر واژه واژه هایی که به من آموختند صمیمانه و صادقانه از آنان تشکر و قدر دانی می کنم.

و اما؛

اساتید فرزانه و سربلند، اسطوره های مهربانی و صبر،

جناب آقای دکتر فرزاد و سرکار خانم دکتر کدیور

به خاطر همه مهربانی ها، همراهی ها، همدلی ها، و همه درس هایی که در کار و زندگی به من آموختید، به خاطر دستی که از من گرفتید، به خاطر امیدی که در من زنده نگه داشتید، و به خاطر روزهای سختی که همراهیم فرمودید، در مقابل تان سر تعظیم فرود می آورم و صادقانه و صمیمانه و از عمق روح و جانم می گویم:

"سعی تان مشکور و اجر تان بر آن کرامت بی منتها افزون باد"

از دوست خوبم جناب آقای سنگری که ضمن انجام تحلیل های آماری، با نظم و گشاده روئی همراهیم نمودند صمیمانه سپاسگزاری می کنم. از برادر ارجمند جناب آقای طولابی، خانم خورسندی و خانم دانیالی، که در بسیاری از مواقع حتی تلفنی گره گشای کارهایم بودن صمیمانه سپاسگزاری می کنم.

از مدیر کل سازمان آموزش و پرورش استان خراسان جنوبی جناب، جناب آقای دکتر وردی، و همه مدیران و دانش آموزانی که مرا در انجام این پژوهش همراهی نمودند نیز صمیمانه سپاسگزاری می کنم.

"خدایا چنان کن که پایان کار تو خوشنود باشی و ما رستگار"

چکیده:

ارتقاء بهزیستی روانشناختی دانش آموزان به عنوان یکی از موضوعات مهم در ادبیات پژوهش پیرامون مدرسه و نقش های آن دیده می شود. اما پژوهش در زمینه ابعاد عاطفی دانش آموزان موضوعی فراموش شده است. هدف مطالعه حاضر بررسی الگوی روابط میان پیش بینی کننده های بهزیستی روانشناختی در دانش آموزان دارای عملکرد تحصیلی بالا و پایین است.

پژوهش حاضر در زمره تحقیقات همبستگی با استفاده از روش های "الگویابی علی" قرار می گیرد. جامعه آماری این پژوهش دانش آموزان دبیرستانی شهر بیرجند بوده اند که به روش نمونه گیری طبقه ای 436 نفر (202 پسر و 234 دختر) انتخاب شده اند. به منظور جمع آوری داده های مورد نیاز از پرسشنامه های پنج عامل بزرگ شخصیت، بهزیستی روانشناختی، بهزیستی مدرسه، هویت، انگیزش، و خود کار آمدی تحصیلی استفاده شده است.

تحلیل داده های پژوهش نشان داد که: 1. دو مدل به لحاظ ساختاری با یکدیگر تفاوت دارد. همچنین مقایسه شاخص های برازش مدل با محدودیت و بدون محدودیت هم نشان داد که مدل بدون محدودیت از شاخص های برازش بهتری برخوردار است.

با توجه به نتایج پژوهش، اولاً معلمان و مربیان باید به نقش با اهمیت شخصیت، هویت، انگیزش، خود-کارآمدی و بهزیستی مدرسه به بهزیستی روانشناختی توجه نمایند، و ثانیاً به این نکته توجه داشت که پردازش های شناختی دانش آموزان با عملکرد تحصیلی بالا و پائین بطور معناداری متفاوت است که می تواند بسیاری از فرایندهای روانشناختی آنان تحت تاثیر قرار دهد.

کلیدواژه: پنج عامل بزرگ شخصیت، بهزیستی مدرسه، هویت تحصیلی، انگیزش

تحصیلی، خود کارآمدی تحصیلی، بهزیستی روانشناختی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
1	فصل اول - مقدمه و کلیات پژوهش
2	1-1. مقدمه
3	1-2. بیان مساله
6	1-3. چارچوب مفهومی الگو
9	1-4. اهداف پژوهش
9	1-5. سوالات اصلی پژوهش
9	1-6. فرضیه ها
10	1-7. اهمیت و ضرورت انجام پژوهش
11	1-8. تعاریف نظری و عملیاتی وازه ها
17	فصل دوم - ادبیات پژوهش
18	2-1. مبانی فلسفی و علمی بهزیستی روانشناختی
20	2-2. ابعاد بهزیستی روانشناختی
22	2-3. تعاریف بهزیستی روانشناختی
26	2-4. پیش بینی کننده های بهزیستی روانشناختی
26	2-4-1. متغیر های جمعیت شناختی و بهزیستی روانشناختی
27	2-4-2. شخصیت و بهزیستی روانشناختی
30	2-4-3. خود کار آمدی و بهزیستی روانشناختی
32	2-4-4. پایگاه های هویت و بهزیستی روانشناختی
37	2-4-5. انگیزش تحصیلی و بهزیستی روانشناختی
39	2-4-6. بهزیستی مدرسه و بهزیستی روانشناختی
43	2-5. شخصیت و هویت
45	2-6. شخصیت و خود کار آمدی
47	2-7. شخصیت، انگیزش و عملکرد تحصیلی
50	2-8. مقایسه دانش آموزان دارای عملکرد بالا و پائین
50	2-8-1. خود کار آمدی تحصیلی
51	2-8-2. نگرش به مدرسه
51	2-8-3. انگیزش و خود تنظیمی
52	2-8-4. ارزش گذاری برای هدف
52	2-9. جمع بندی فصل دوم

54.....	فصل سوم - روش شناسی پژوهش
55.....	مقدمه

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
55.....	3-1. روش تحقیق.....
55.....	3-2. جامعه آماری و گروه های نمونه.....
56.....	3-3. روش نمونه گیری.....
57.....	3-4. ابزارهای جمع آوری اطلاعات،روائی و پایائی آنها.....
57.....	3-4-1. فهرست پنج عامل بزرگ شخصیت.....
60.....	3-4-2. مقیاس های بهزیستی روانشناختی.....
64.....	3-4-3. پروفایل بهزیستی مدرسه.....
66.....	3-4-4. مقیاس انگیزش تحصیلی.....
68.....	3-4-5. مقیای پایگاه های هویت تحصیلی.....
71.....	3-4-6. فرم خود کارآمدی برای یادگیری.....
73.....	3-5. روش اجرای پرسشنامه ها.....
74.....	3-6. روش های آماری تحلیل داده ها.....
75.....	3-7. مفروضه های زیر بنائی مدل سازی معادلات ساختاری.....
79.....	فصل چهارم - تجزیه و تحلیل داده ها
80.....	مقدمه.....
80.....	توصیف آماری گروه تحقیق.....
80.....	توصیف آماری متغیرهای تحقیق.....
83.....	ماتریس همبستگی بین متغیرهای تحقیق.....
83.....	بررسی الگوی پیشنهادی تحقیق.....
84.....	بررسی فرضیه های تحقیق.....
100.....	آزمون هم ارزی مدل های ساختاری.....
104.....	فصل پنجم - بحث و نتیجه گیری
105.....	خلاصه.....
105.....	بحث.....
126.....	نتیجه گیری.....
127.....	محدودیت های پژوهش.....
127.....	پیشنهادات پژوهشی.....
127.....	پیشنهادات کاربردی.....

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
149.....	پیوست ها.....
150.....	پیوست الف: مقیاس های بهزیستی روانشناختی.....
154.....	پیوست ب: مقیاس انگیزش تحصیلی والرنند.....
156.....	پیوست ج: فهرست پنج عامل بزرگ شخصیت.....
158.....	پیوست ه: مقیاس پایگاه های هویت تحصیلی.....
161.....	پیوست و: فرم خود کار آمدی برای یادگیری.....
166.....	پیوست ز: پروفایل بهزیستی مدرسه.....

فهرست جداول

صفحه	عنوان
19.....	جدول 1-2. ویژگی های متفاوت دو رویکرد بهزیستی.....
56.....	جدول 1-3. حجم جامعه و نمونه انتخاب در پژوهش.....
58.....	جدول 2-3. پایائی مقیاس پنج عامل شخصیت.....
58.....	جدول 3-3. پارامترهای الگوی اندازه گیری پنج عامل شخصیت در تحلیل عامل تاییدی.....
59.....	جدول 4-3. شاخص های نکوئی پرازشالگوی اندازه گیری پنج عامل شخصیت.....
60.....	جدول 5-3. پایائی مقیاس بهزیستی روانشناختی.....
61.....	جدول 6-3. پارامترهای الگوی اندازه گیری بهزیستی روانشناختی در تحلیل عامل تاییدی.....
63.....	جدول 7-3. شاخص های نکوئی پرازشالگوی اندازه گیری بهزیستی روانشناختی.....
64.....	جدول 8-3. پایائی مقیاس بهزیستی مدرسه.....
65.....	جدول 9-3. پارامترهای الگوی اندازه گیری بهزیستی مدرسه در تحلیل عامل تاییدی.....
66.....	جدول 10-3. شاخص های نکوئی برازش الگوی اندازه گیری بهزیستی مدرسه.....
67.....	جدول 11-3. پایائی مقیاس انگیزش تحصیلی.....
67.....	جدول 12-3. پارامترهای الگوی اندازه گیری انگیزش تحصیلی در تحلیل عامل تاییدی.....
68.....	جدول 13-3. شاخص های نکوئی برازش الگوی اندازه گیری انگیزش تحصیلی.....
69.....	جدول 14-3. پایائی مقیاس هویت تحصیلی.....
69.....	جدول 15-3. پارامترهای الگوی اندازه گیری پایگاههای هویت تحصیلی.....
70.....	جدول 16-3. شاخص های نکوئی برازش الگوی اندازه گیری هویت تحصیلی.....
71.....	جدول 17-3. پایائی مقیاس خودکارآمدی تحصیلی.....
72.....	جدول 18-3. پارامترهای الگوی اندازه گیری خودکارآمدی تحصیلی در تحلیل عامل تاییدی.....

- جدول 19-3. شاخص های نیکوئی برازش الگوی اندازه گیری خودکارآمدی تحصیلی.....73
- جدول 20-3. شاخص های کجی و کشیدگی.....75

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول 21-3. آزمون بررسی نرمال بودن توزیع متغیر های پژوهش.....	76
جدول 22-3. ماتریس نمودار پراکندگی متغیر های پژوهش.....	77
جدول 23-3. شاخص های همخطی چندگانه.....	78
جدول 1-4. شرکت کننده در پژوهش بر اساس جنسیت و عملکرد تحصیلی.....	80
جدول 2-4. شاخص های توصیفی وضعیت دانش آموزان بر حسب عملکرد تحصیلی.....	81
جدول 3-4. شاخص های توصیفی وضعیت دانش آموزان بر حسب جنسیت.....	82
جدول 4-4. ماتریس همبستگی بین متغیر های برون زا و درون زای پژوهش.....	83
جدول 5-4. تحلیل اثرها: اثر استاندارد شده (مقادیر t) متغیر برون زای وظیفه شناسی بر متغیرهای درون زای مدل.....	84
جدول 6-4. تحلیل اثرها: اثر استاندارد شده (مقادیر t) متغیر برون زای روان رنجور خوئی بر متغیرهای درون زای مدل.....	86
جدول 7-4. تحلیل اثرها: اثر استاندارد شده (مقادیر t) متغیر برون زای پذیرش بر متغیرهای درون زای مدل.....	88
جدول 8-4. تحلیل اثرها: اثر استاندارد شده (مقادیر t) متغیر درون زای روابط اجتماعی بر دیگر متغیرهای درون زای مدل.....	90
جدول 9-4. تحلیل اثرها: اثر استاندارد شده (مقادیر t) متغیر درون زای خودشکوفائی بر دیگر متغیرهای درون زای مدل.....	91
جدول 10-4. تحلیل اثرها: اثر استاندارد شده (مقادیر t) متغیر درون زای هویت آشفته بر دیگر متغیرهای درون زای مدل.....	92
جدول 11-4. تحلیل اثرها: اثر استاندارد شده (مقادیر t) متغیر درون زای هویت موفق بر دیگر متغیرهای درون زای مدل.....	94
جدول 12-4. تحلیل اثرها: اثر استاندارد شده (مقادیر t) متغیر درون زای خودکارآمدی بر دیگر متغیرهای درون زای مدل.....	95
جدول 13-4. تحلیل اثرها: اثر استاندارد شده (مقادیر t) متغیر درون زای انگیزش بر دیگر متغیرهای درون زای مدل.....	96
جدول 14-4. شاخص های برازش مدل کلی آزمون شده.....	97
جدول 15-4. شاخص های برازش مدل به تفکیک عملکرد دانش آموزان.....	98
جدول 16-4. مفدار واریانس تبیین شده از متغیر های نهفته درون زا در مدل کلی.....	98
جدول 17-4. مفدار واریانس تبیین شده از متغیر های نهفته درون زا در مدل دانش آموزان با عملکرد بالا.....	99

جدول 4-18. مقدار واریانس تبیین شده از متغیرهای نهفته درون‌زا در مدل.....100

فهرست جداول

صفحه	عنوان
101.....	جدول 4-19. شاخصهای برازش مدل ساختاری بدون محدودیت و با محدودیت.....
102.....	جدول 4-20. فرض صحیح بودن مدل بدون محدودیت.....
102.....	جدول 4-21. جدول نسبت بحرانی برای آزمون تفاوت در عملکرد تحصیلی در ضرایب مسیر.....

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
8.....	شکل 1-1: الگوی پیشنهادی پژوهش.....
21.....	شکل 1-2. مبانی نظری بهزیستی روانشناختی.....

فصل اول

مقدمه و کلیات پژوهش

1-1 . مقدمه

تلاش برای فهم بهزیستی و علل آن نه تنها جدید نیست بلکه مساله ای است که در طول تاریخ همیشه توجه افرادی را به سمت خود جلب کرده است (مک ماهون¹، 2006). می توان گفت، همه ملاحظات پزشکی و روانشناختی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی به هدف افزایش کیفیت زندگی بعنوان یک هدف بنیادی صورت می پذیرد (واز کویز، هرواس و گومز²، 2009 بسیاری از ما تصمیمات روزانه زندگی مان را بگونه ای اتخاذ می کنیم که درجه و میزان شادی خودمان یا افرادی که به آنها عشق می ورزیم را بالا ببریم (گیبرت، 2006)

علی رغم اینکه، تصور می شود روانشناسی با سلامت و بیماری هر دو سر کار دارد، مروری بر مطالعات انجام شده روی افسردگی، استرس و اضطراب در مقایسه با مقالاتی که درباره رضایت، شادی یا بهزیستی انجام می شود یک نسبت 6 به 1 را نشان می دهد (واز کویز، هرواس و گومز، 2009).

سالانوا³ (2008) در مروری بر مقالات منتشر شده در یکصد سال گذشته (از 1907 تا 2007) بیان می کند که در مقایسه با 77614 مقاله منتشر شده پیرامون استرس، 44667 مقاله در باره افسردگی، 24814 مقاله در پیرامون اضطراب فقط 6434 مقاله درباره بهزیستی، 1159 مقاله درباره شادی و 304 مقاله درباره لذت² بوده است (واز کویز، هرواس و گومز، 2009). مایرز (2004)، گزارش می کند؛ چکیده های روانشناسی از سال 1887 تا کنون نشان میدهد که روانشناسی در طول تاریخ خود اغلب به احساسات منفی پرداخته است. از نوشته های موجود 10735 مقاله به خشم و پرخاشگری، 70845 مقاله به اضطراب، و 86767 مقاله به افسردگی اختصاص یافته است، و در ازای 13 مقاله در زمینه های نامبرده، فقط یک مقاله به احساسات مثبت اختصاص یافته است و بنا بر این مقاله های مربوط به شادی 1161، رضایت از زندگی 7949 و خرسندی و رضایت خاطر 3938 بوده است.

اگر به مطالعات خاصی که به بررسی ارتباط بین خلق و علائم فیزیولوژیک می پردازد، نظری داشته باشیم، متوجه می شویم مطالعاتی که روی خلق منفی مانند افسردگی یا خشم انجام گرفته است 20 برابر مطالعاتی است که به بررسی حالت های هیجانی مثبت می پردازد (پرسمن و کوهن، 2005؛ نقل از واز کویز، هرواس و گومز، 2009).

---

1 - Mc. Mahon

2 - Vazquez, Hervas & Gomez

3 Salanova

علیرغم مطالب فوق ، توجه سنتی گذشته به علائم و بیماری ها، بتدریج در حال تغییر بوده و توجه به مفهوم "سلامت" به معنی واقعی آن در حال افزایش است . سازمان جهانی بهداشت در سال 1948 سلامت را حالت رفاه کامل جسمی ، روانی و اجتماعی و نه صرفاً نبود بیماری می داند .

بمنظور رسیدن به حالت رفاه کامل جسمی ، روانی و اجتماعی ، یک فرد یا گروه باید قادر باشند آروزهایشان را تحقق بخشند ، نیازهایشان را برآورده نمایند و محیط را تغییر داده یا با آن مقابله کنند . بنابراین ، سلامت نه هدف زندگی بلکه بعنوان وسیله ای برای زندگی روزمره در نظر گرفته می شود . سلامت یک مفهوم مثبت با تاکید بر منابع فردی واجتماعی و توان و ظرفیت های جسمی قلمداد می شود که مدارس به عنوان یک جایگاه مهم تربیتی می توانند و باید در زمینه نقش اساسی ایفا نمایند. (وازکویز ، هرواس و گومز، 2009) . انجام پژوهش های مرتبط به بهزیستی می تواند به بهبود وضعیت موجود در بعد نظری و کاربردی کمک نماید.

2-1. بیان مساله

روانشناسی تا کنون بر بیماری بیشتر از سلامت ، بر ترس بیشتر از شهامت و بر پرخاشگری بیشتر از عشق تکیه داشته است . به عبارت دیگر، روانشناسان علاقه چندانی در کمک به افراد برای شادتر بودن ، نوع دوست تر بودن و متکامل تر زیستن نداشته اند. اما امروزه ، دیگر روانشناسی مطالعه آسیب شناسی ، ضعف و صدمه نیست ، بلکه نقاط قوت و فضیلت را نیز در بر می گیرد . درمان روانشناسی نیز صرفاً ترمیم آنچه شکسته است ، نیست ، بلکه تربیت و پرورش بهترین هاست . روانشناسانی که با خانواده ها و مدارس ، کار می کنند ، نیاز مند توسعه جوئی هستند که بر این نقاط قوت اثر بگذارد .

در مدارس ، ارتقاء بهزیستی دانش آموزان ، بعنوان کلید چالش های مدرسه، همواره در ادبیات مربوط به این زمینه مطرح و قابل رؤیت بوده و هست (کونو و ریمپلا¹ ، 2002). حدود یکصد سال قبل، جان دیوئی² براین مسأله تأکید نمود که : آنچه بهترین و عاقل ترین والدین برای فرزندانشان دنبال می کنند ، جامعه باید برای همه کودکان و فرزندانش فراهم آورد و هر ایده آلی غیر از این ، برای مدارس محدود و غیر دوست داشتنی است (دیوئی ، 1907). بر اساس دیدگاه رامسی و کلارک³ (1990) ، احساس بهزیستی در دانش آموزان بسیار مهمتر از پیشرفت های معمول در مدرسه است .

1- Konu & Rimpla
2-Dewey.J
3- Ramsey & Clark

در حال حاضر، سازمان جهانی بهداشت¹ (1999) قویاً ارتقاء سلامت در مدارس را مورد تأکید قرارداده و بر این نکته تأکید می کند که بهزیستی بطور مستقیم با پیشرفت تحصیلی، کیفیت زندگی، کار-آمدی و مولد بودن اقتصادی رابطه دارد و خلاصه آنکه کودکان سالم بهتر یاد می گیرند.

برخی از محققان، یکی از ابعاد مهم مدرسه رفتن را، تامین سلامت و بهزیستی دانش آموزان قلمداد نموده اند (آندرسن و بورک، 2000؛ کونو و ریمپلا، 2002). برای این گروه از محققان، مدرسه رفتن چیزی بیش از انتقال دانش یا رشد مهارت های یادگیری است. برای محققانی که به موضوع بهزیستی بهاء می دهند (موک²، 2002؛ آندرسون و بورک، 2000؛ کونو و ریمپلا، 2002؛ کونو و لیتونن³، 2006؛ ودر و همکاران⁴، 2005؛ سولدو و همکاران⁵، 2009؛ دانيلسن و همکاران⁶، 2009)، هدف محوری و اساسی تعلیم و تربیت، رشد هریک از دانش آموزان برای زندگی سالم و مطلوب در جامعه است. مدرسه. مجموعه ای ایده آل برای ارتقاء روابط بین فردی مثبت، کار کرد بهینه، رشد یادگیری، رشد اجتماعی، استقلال و تامین سلامت و بهزیستی دانش آموزان است (سلیگمن، 2000؛ دانيلسن و همکاران، 2009). در حال حاضر با رشد جنبش روانشناسی مثبت نگر در جامعه جهانی نیز علاقه فزاینده ای نسبت به توصیف و بررسی جنبه های مثبت زندگی مانند رشد، کیفیت زندگی، بهزیستی روان شناختی، شادی و کار کرد اجتماعی دانشجویان و دانش آموزان به وجود آمده است (کوک، بویک، بارکام، برادلی و آدین⁷، 2006؛ روینی⁸، 2009).

از آنجا که در این پژوهش، دانش آموزان دارای عملکرد تحصیلی بالا و پائین با هم مقایسه می شوند، اشاره به وجود تفاوت هائی که بین این دو گروه از دانش آموزان در هر یک از متغیر های مذکور دیده می شود نیز ضروری به نظر می رسد. هر معلمی، دانش آموزی را که بهتر کار می کند، می شناسد. دانش آموز با پیشرفت پائین به دانش آموزی گفته می شود که بین استعداد یا توان او با عملکرد و پیشرفتش تفاوت وجود دارد (ریس و مک کوآچ⁹، 2000). بنا براین، دانش

---

1 - World health organization

2- Mok

3 - Konu & Lintonen

4 - Vedder & et al

5 - Suldo & et al

7- Danielsen & et al

7 - Cooke, Bewick, Barkham, Bradley & Audin

8 - Ruini

9 - Reis & McCoach

آموزی که برای موفقیت در مدرسه توانا به نظر می رسد اما تلاشی را انجام نمی دهد، کم آموزی یا دانش آموز با پیشرفت پائین تلقی می شود. عوامل مشترکی با کم آموزی رابطه دارند که عبارتند از خود پنداره تحصیلی پائین (شانک، 1998؛ سوپل¹، 1990؛ ویت مور² 1980)؛ خود کار-آمدی پائین (شانک، 1998)؛ انگیزش پائین (واینر، 1992)؛ ارزیابی پائین هدف (مک کال، ایوان، و کراتزر³، 1992)، صفات شخصیتی (گاسلینگ⁴ و همکاران 1998، به نقل از پروین، 2001؛ ترجمه جوادی و کدیور، 1381)، سبک هویتی آشفته/اجتنابی (برزونسکی و همکاران، 1999)، هویت مغشوش (برزونسکی، 1998a؛ دالینگر و دالینگر⁵، 1997؛ نقل از آقاجانی، 1381)، و نگرش منفی منفی به مدرسه و معلمان (کالنگلو، کر، کریستنسن و مکسی⁶ 1993؛ فورد، 1996؛ ریم، 1995).

بیشتر ادبیات موجود در زمینه مقایسه دانش آموزان دارای پیشرفت تحصیلی پائین و بالا بر این نکته تاکید می کنند که این دانش آموزان در مقایسه با دانش آموزان دارای پیشرفت بالا، خود پنداره تحصیلی، خود کار-آمدی تحصیلی، خود تنظیمی، انگیزش، و رفتارهای هدفمند پائین تری دارند و نگرش آنان به مدرسه منفی تر است (ریس و مک کوآچ، 2000). با این حال، بیشتر بررسی های انجام شده برای بیان ویژگی های این دانش آموزان، کیفی، بالینی و یا تک آزمودنی بوده اند، و مطالعات بسیار اندکی برای صحت آزمون این فرضیه ها بصورت کمی انجام گرفته است (ریس و مک کوآچ، 2000).

بنا بر این، علی رغم اهمیت بهزیستی روانشناختی دانش آموزان و متغیرهای پیش بینی کننده آن و با توجه به اهمیت نیاز به افزایش دانش ما پیرامون ویژگی های دانش آموزان دارای پیشرفت و عملکرد تحصیلی بالا و پائین، کمتر تحقیق جامع و منظمی وجود دارد که همه این عوامل را با هم و بصورت مقایسه ای و در قالب یک الگو در نظر گرفته باشد. تمرکز مطالعه حاضر، تلاش در پر کردن این فاصله و شکاف در ادبیات پژوهشی موجود است. به عبارت دیگر، هدف مطالعه حاضر، طراحی الگویی از روابط میان عوامل پیش بینی کننده بهزیستی روانشناختی دانش آموزان دارای عملکرد تحصیلی بالا و پائین است. محقق این نکته را در نظر دارد که طراحی الگو و بهره گیری از مدل سازی معادلات ساختاری نظریه محور بوده و مستلزم بررسی دقیق مبانی نظری و پژوهشی لازم در این زمینه است. با آگاهی و وقوف بر این مساله، از آنجا که امکان بیان حجم

---

1 -Supplee

2 -Whitmore

3 -McCall , Evahn & Kratzer

4 -Gosling

5 - Dolinger, S. M.

6 -Colangelo , Kerr , Christensen ,& Maxey

وسعی از مبانی نظری و پژوهشی مورد نظر در این فصل وجود ندارد، پرداختن مفصل به این موضوع را به فصل بعد واگذار می‌کنیم.

3-1. چارچوب مفهومی الگو

زندگی در محیط‌های آموزشی و تحصیلی با چالش‌های روانی-اجتماعی و هیجانی مختلفی همراه است که می‌تواند بر بهزیستی دانش‌آموزان و دانشجویان اثر بگذارد. مدارس و دانشگاه‌ها باید به این نکته توجه داشته باشند که نه تنها مسئول آموزش رسمی هستند بلکه در رشد همه‌جانبه دانش‌آموزان و به ویژه در آنچه که کیفیت زندگی و بهزیستی روانشناختی نامیده می‌شود نیز باید پاسخگو باشند. دانش‌آموزان و دانشجویان نیز نباید تلاش‌شان صرفاً کسب نمرات خوب باشد، بلکه آنان باید به تلاش برای خوب زندگی کردن تشویق شوند. بنا براین، نه تنها دانستن اینکه دانش‌آموزان بطور مداوم در معرض خطر مواجه شدن با پیشرفت تحصیلی ضعیف یا اختلال در کنش‌های اجتماعی و مشکلات سازگاری ناشی از اقتضاهای محیط‌های آموزشی قرار دارند (ورگرو همکاران، 2009)، بلکه دانستن اینکه آنان چه میزان رضایت، شادی و سایر ویژگی‌های یک زندگی خوب را در محیط مدرسه تجربه می‌کنند نیز اهمیت دارد. دانستن اینکه چرا دانش‌آموزان از فضاهای آموزشی رضایت ندارند و یا اینکه چرا احساس خوبی در باره خودشان و یا دنیای اجتماعی پیرامون‌شان ندارند به اندازه دانش ما در باره اینکه آنان تحت فشار روانی قرار گرفته و یا خطری آنها را تهدید می‌کند اهمیت دارد (شو هانگ-بین و همکاران، 2009).

مطالعه بهزیستی به دو جریان و شاخه پژوهشی تقسیم شده است که به ترتیب عبارتند از رویکرد لذت‌گرایی و منتهای سعادت، رویکرد لذت‌گرایی بهزیستی را در قالب اصطلاحات و واژه‌های شادی، وجود لذت و فقدان درد مفهوم‌سازی می‌کند و منعکس‌کننده جریان پژوهشی است که به بهزیستی ذهنی ختم می‌شود (برادبورن، 1969؛ دینر و همکاران، 1984). رویکرد منتهای سعادت بهزیستی را با استعداد انسان مترادف و یکسان تلقی می‌کند، استعدادی که وقتی به واقعیت شکوفا شد نتیجه آن کارکرد بهینه انسان در زندگی است (دینر، 1985؛ ریان و دسی، 2001) و منعکس‌کننده جریان پژوهشی است که به بهزیستی روانشناختی (ریف، 1989) و اجتماعی (کییز، 1998) می‌رسد.

ادبیات پژوهشی معاصر میبین این ایده است که بهزیستی سازه‌ای سه‌وجهی است: ذهنی، روانشناختی و اجتماعی. هر یک از این وجوه نیز دارای ابعاد یا مولفه‌هایی است. بسیاری از روانشناسانی که بر اساس رویکرد منتهای سعادت به پژوهش پیرامون بهزیستی و زندگی خوب می‌پردازند معتقدند که زندگی خوب موضوع ساده‌ای نیست و چیزی فراتر از تجربه لذت و درد است. در واقع بهزیستی بر این اساس در برگیرنده تلاش برای کمال و تحقق استعدادهای واقعی فرد

است (ریف، 1989). ریف (1989) این نکته را مطرح می کند که بهزیستی روانشناختی یک سازه چند بعدی است که دارای مولفه های پذیرش خود، روابط مثبت با دیگران، استقلال، تسلط محیطی، هدفمندی در زندگی و رشد فردی است.

امروزه وقتی اصطلاح بهزیستی روانشناختی در ادبیات موجود روانشناسی استفاده می شود، مراد دامنه گسترده ای از مسائل روانی، هیجانی، جسمی، اقتصادی، فرهنگی، و سلامت معنوی است. علاوه بر این، بر سر این مسئله نیز توافق وجود دارد که الگوی بهزیستی روانشناختی باید در بردارنده و منعکس کننده عوامل متعدد و مختلفی باشد که بتواند روابط و تعاملات درونی و پیش بینی کننده آن را روشن سازند (لاینلی و همکاران، 2009).

پژوهش ها (کونو و ریمپلا، 2002)، نشان می دهد که تلاش های به عمل آمده به منظور تبیین مفهوم بهزیستی متمرکز بر نقش شاخص های بهزیستی در دو سطح برون فردی و درون فردی است. در بین متغیرهای برون فردی می توان به برخی ویژگی های دموگرافیک مانند جنسیت، و وضعیت اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی خانواده (آینلی، رید و میلر، 1986، 1998؛ ورتون و تیجس¹، 2002؛ موک، 2002؛ کلیفتن و همکاران، 2004)، برنامه و جو روانی مدرسه، و حمایت اجتماعی (موک، 200؛ ورتون و تیجس، 2002؛ ودر و همکاران، 2005؛ کونو و لیتونن، 2006؛ گالاگر و ولا-بوردریک، 2008؛ سولدو و همکاران، 2009؛ دانیلسن و همکاران، 2009)؛ اشاره نمود. از طرف دیگر، در بین عوامل و سازه های درون فردی می توان به صفات شخصیت (پکران² و همکاران، 2002؛ آستین، ساکلوفسکی، ایگن، 2005³)، انگیزش تحصیلی (والرند و همکاران، 1992؛ موک، 2002؛ هابنر و همکاران، 2001)، خود کار-آمدی تحصیلی (ذاجاکوواو⁴ تحصیلی (ذاجاکوواو⁴ همکاران، 2005؛ باسی⁵ و همکاران، 2007؛ زیمرمن، 1995؛ باندورا، 1997؛ پاجارس، 1997)، و هویت تحصیلی (واس و همکاران، 2008)، اشاره داشت.

بعضی محققان ابعاد مختلف بهزیستی روانشناختی را به بسیاری از سازه های روانشناختی، مانند پایگاه های هویت (هلسن⁶ و اسریواستاوا⁷، 2001)؛ شناخت های توسعه خود⁸ (تایلر و همکاران، 2003)، تنظیم هیجان (گروس و جان⁹، 2003)، صفات شخصیت (لوپس¹ و

1 - Verkuyten & Thijs

2 - Pekrun

3 - Austin, Saklofske & Egan

4 - Zajacova

5 - Bassi

6 - Helson

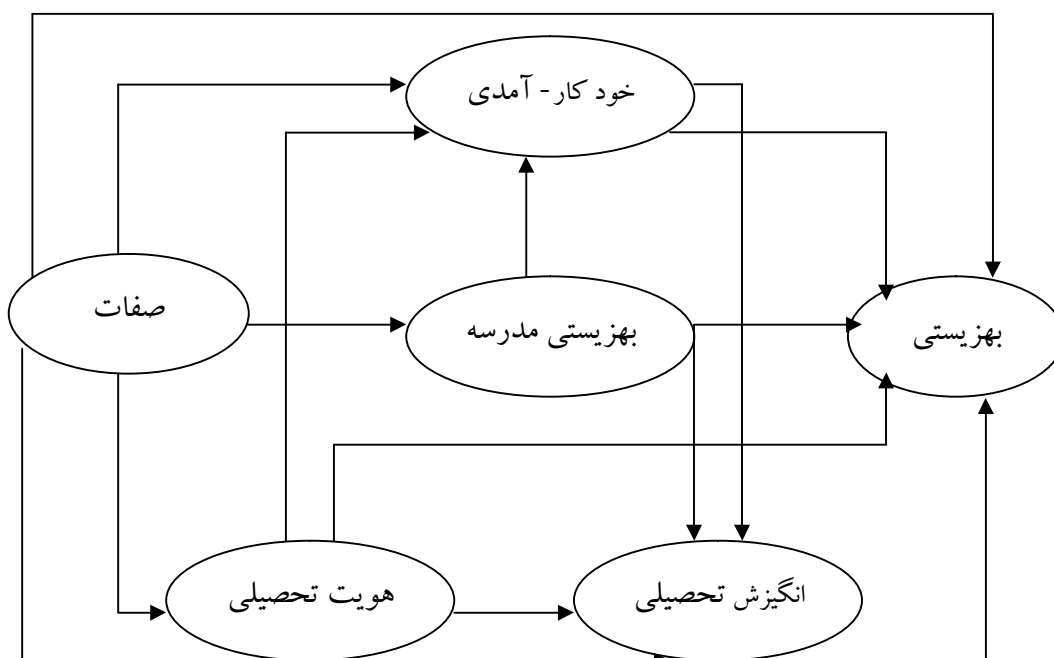
7 - Srivastava

8 - Self - enhancing cognitions

9 - Gross and John

همکاران، 2003؛ اسچامت² و ریف، 1997)، راهبرد های مقابله (کلینگ و همکاران، 1997) ، فرایند های مقایسه اجتماعی (هایدریچ³ و ریف، 1993) و معنویت (کریب⁴ و همکاران، 2004) همبسته کرده اند. بعضی از محققان دیگر، ارتباط بین بهزیستی و تجارب زندگی مانند از دست دادن والدین یا جدایی از والدین (مایر و لاجمن⁵، 2000)، آسیب های آشکار (همنوور⁶، 2003)، نارضایتی اجتماعی (اسماید⁷ و همکاران، 1996)، نوع مراقبت (مارکز، 1998)، و تغییر در وضعیت ازدواج (مارکز و لامبرت، 1998)، را بررسی نموده اند.

الگوی روابط ساختاری در این مطالعه، بر اساس ادبیات پژوهشی موجود، طراحی گردیده است. متغیر های موجود در این الگو عبارتند از: 1- صفات شخصیت با سه نشانگر: روان رنجور، خوئی، پذیرش، وظیفه شناسی. 2- بهزیستی مدرسه با دو نشانگر: روابط اجتماعی در مدرسه، خود شکوفائی در مدرسه، 3- هویت تحصیلی با دو نشانگر: هویت موفق و هویت مغشوش 4- انگیزش تحصیلی 5- خود کار- آمدمی 6- بهزیستی روانشناختی.

شکل 1-1: الگوی پیشنهادی پژوهش

- 1 - Lopes
- 2 - schmutte
- 3- Heidrich
- 4- Kirb
- 5- Lachman
- 6- Hemenover
- 7- Smider